

a múlt történetei, kommentárjai, amelyek nemcsak körvonalat, de jelentést is adnak a jelennek: elsüllyedt világok, akárcsak Pompeji, amely üszkös maradványaival mégis egy valaha volt jelen időről tanúskodik.

Hősünk el is indul, hogy megtalálja az elveszett világot, de helyette a történész- és filozófuskörökben óriási problémát jelentő, a múlt és a jelen idő kérdését játszi könnyedséggel megoldó kertbe jut – talán a borgei elágazó ösvények útján –, amelynek közepén egy varázslatos ajtó segítségével bármikor át lehet lépni egy másik élettörténetbe. Hogy a lélekvandorlásnak ehhez mennyi köze van, nem derül ki, ám mindenképp figyelmet érdemel, hogy Pável Volkov és az őt főhósi minőségében felváltó Pávle Vuković tökéletesen ugyanazon nevű személyek – az előbbi oroszul, az utóbbi szerbül –, csak az idő haladt kissé tova, hiszen a 20. századi kommunista Jugoszláviába léptünk át, egészen pontosan 1956-ba. Vuković történész, aki teljesen véletlenül kezdi kutatni a trieszti szerbek múltját és akad ezáltal Branković történetére. Hogyan létezhet századokon átívelő egyidejűség, hogyan lehet közös idegen emberek, élők és holtak sorsa? Kortárs regényhez híven párhuzamos írás és olvasás, valós és fiktív kommentárok, értelmezések révén, melyeket csak az olvasó képes egy történetté építeni – már amennyiben hagyja magát az orránál fogva vezetni. Vu-

ković egy fejlődés következtében ugyanabba a kertbe jut, mint elődje, ő viszont nem mer átlépni az ajtón. Ehelyett felveszi a Szpiridon nevet, beáll szerzetesnek, és megírja a visszaemlékezéseit, elvégezve így az utolsó narratív csavarintást és feladva az utolsó talányt: talán ő az elbeszélő?

Ennél praktikusabb kérdés, hogy az eredeti cím szó szerinti fordítása – *Sors és kommentár* –, amely technikájában abszolút fedi és lényegesen „jelenti” a regényt, vajon miért lett *Sors és körvonal*? A legutolsó talány pedig az, hogyan bírja el az oly sok elütést az egyébként kiváló szöveg?

SIMON IZABELLA

(Fordította Csordás Gábor; *Jelenkor Kiadó, Pécs, 2003, 393 oldal, 2100 Ft*)

KUKORELLY ENDRE:

TündérVölgy

avagy

Az emberi szív rejtelseiről

Kukorelly Endre eddigi legnagyobb szabású(nak szánt) művéről beszél. Ez a „legnagyobb szabásúság” éppúgy alapozódik a terjedelemre, a formálisan működtetett műfaj monumentalitására („regény”), mint ahogy az összefoglaló, önidéző, ön(át)vizsgáló jellegre is. Utóbbira azért, mert a szerző számos korábbi

szövegének, könyvének részleteit vette át az ily módon mindenképpen összegzővé váló munkába. Nem egy jól ismert adaléka, részlete, eddig is tipikus és sajátos említése-ismétlése tűnik fel továbbalakított motívumként a nyilvánvalóan *opus magnum*-nak szánt *valami*-ben. Közülük a legjellemzőbb: „Szívekről van szó. A szívéről, amíg csak élünk.” Tehát érzelmekről, érzékiségről, szerelemről, nőkről. Líráról? Talán kár belemerülni annak a kérdésnek a zsákutcájába, hogy költői vagy epikai teljesítményként tartjuk-e számon a *TündérVölgyet*. Líra és próza közötti átmenetek temperálása eddig is alapvető játéktér volt Kukorellynek, ambíciója akár, mintegy megalapozó tartalma annak a mára a szakmai köztudatban általánosnak vehető pozitív vélekedésnek, miszerint „ez a kopasz valami egészen speciálisat művel, valami teljesen speciális *minőséget* hoz létre a kortárs magyar irodalomban”. Amely minőség persze többek között épp azért *tényleg speciális*, mert nem engedi a megszokott paraméterekkel mérni magát, sokkal inkább új, akár másokra is alkalmazható mérő paraméterek kidolgozására/megragadására serkenti az értelmezőket. Kukorellynek csak a *kukorellytás* lehet a mértéke (szándékosan nem *kukorellyzmust* írtam), amely azonban a fiatalabbak számára egyben orientációt is jelent. A konzervatív szemlélet mindezt – a konkrét mű esetében – mindazonáltal

tal úgy fordítaná le: „költő prózája”. S az ilyen kijelentés nem nélkülöz valamelyes kritikai igazságot sem, miközben a hangsúlyos szövegközöttiség, mindenekelőtt a Vörösmarty- és a Kierkegaard-képlet textusra-személyiségre alkalmazása (előbbi címadási és szexuális, utóbbi családalapítás-mérlegelési viszonylatban) eleve patinássá teszi ezt az eredendő avantgárd-posztmodern hagyományra alapozó, nagyszabású fragmentumkísérletet.

S még valami, ami ilyen hatású: a félreismerhetetlen önéletrajziség. Amit különben amolyan „tradicionális” összetevőnek is tarthatnánk. Igen: az őszinteség, a hitelesség, a személyes részvétel kérdése, a minden áttételen, csavaráson, poétikai truvájon átütő jelenléte egy *valaki*-nek. Szerencsére nehéz eldönteni, mi, hogyan és milyen szintig önéletrajzi errefelé. Ha nyelvvé válik, stílár is teljesítményként jelenik meg, s mint irodalmi konstrukció áll előttünk, akkor ez a személyesség nem kisebb üggyé válik, mint egzisztenciálissá. Áttétessé, ám közvetlenül *tétessé*. Igazságkeresővé és igazságszolgáltatóvá. Szép dologgá.

Ami a regény „materiálisabb”, vagyis tartalmi anyagát illeti (mert hogy ilyenre is szüksége van), az az előző rendszer. Önkéntelen nosztalgiaival, de mégiscsak megidéző, a kezdeteket újragondoló módon. Gyermeki, ifjúi, fiatalemberi perspektívából, és hát elsősorban a *csa*-jo-

zás szemüvegén keresztül. Ezért hát az a „tündér”, az a bizonyos „szív”! Néha szinte elgépiesedve, a mennyiségi felhalmozás tévútjára jutva, e tévútjellegét belátva, némi implicit bírálattal illetődve (a beszélő, önmagát). Kétségtelenül barátságos, finoman fanyar, (ön)ironikus, egyben nemesen, jól stilizáltan és retorizáltan rezignált végkicsengése, illetve végső értelme van mindennek. Menekülésről van szó a világ üressége, az ember alapvető, belső magányossága elől. Az érzéki harmónia(keresés) mint istenbizonyíték? Kicsit frivol, de nem éppen kevés.

Lehet, hogy tényleg a *TündérVölgy* (marad) Kukorelly legnagyobb szabású műve. Ha ekként alakul, enyhén szólva „nem baj”, sőt. Ha pedig úgy (*olyként...*) dolgozik tovább a mester, akkor emberi elmélyültség, esetleg poétikai kidolgozottság (komplexitás, sikerültség) tekintetében akár túl is szárnyalhatja magát a jövőben.

ZSÁVOLYA ZOLTÁN

(Kalligram Könyvkiadó, Pozsony, 2003,
373 oldal, 2900 Ft)

PRÁGAI TAMÁS:

Ellenőrök a hatoson

Avagy Sobriewicz utazása „gondolatorszámban”. Prágai Tamás tizen-

hét novellát tartalmazó kötetének egyes darabjai már korábban is napvilágot láttak különböző irodalmi folyóiratokban (*Nyelvespuszi*, *A kukkoló*, *A füredi páros*, *Dzsibb és Dzsibbola*), de így összegyűjtve az egymás után következő írások egy újabb jelentéstartalmi szövedéket hoznak létre, mintha egy láthatatlan, ám annál erősebb szálra fűzték volna fel őket. Ez a szál Sobriewicz alakja, aki mindig máshol, máshogyan jelenik meg, akárcsak a novellák másik két visszatérő szereplője, Lebnyánszki és Pinn. Mégis mindig ugyanabban a helyzetben találjuk őket – a helyszínek ismertek: Füred, Buda és Pest terei, utcái, presszói –, amivel az író mintegy kapaszkodót nyújt az olvasónak Sobriewicz folyton változó, megfoghatatlan belső terében.

A változás (metamorfózis) nem dinamikus; a novellák szereplői inkább csak átlényegülnek, mint az ókori görög színház – kizárólag férfi – színészei, akik jelmezt, díszletet nem, csak maszkot, hangnemet, testtartást váltottak. Prágai novelláinak szereplői sem önmaguk, hanem valamiféle furcsa, néhol groteszk „gondolati” játékot űző színészek („alakmások”, „manifesztációk”), mint *A virtuális kép* című novellában Sobriewicz: „A tükkör, amely előtt a figurát kidolgozta, egy fél méter lábmagasságig nedves konyhában lóg, ahol nyáron sem szűnik meg a dohszag.”

Az egyes novellák tudatosan esztétizáló nyelvezete olyan, mint a